

RECENZJA

Barry Coward, Peter Gaunt, *Stuartowie. Anglia 1603-1714*,
przeł. Magdalena Loska

Wydawnictwo Astra, Kraków 2020, 928 s.

ISBN: 978-83-65-28091-6

Książka *Stuartowie. Anglia 1603-1714* autorstwa Barry'ego Cowarda i Petera Gaunta została wydana w 2020 r. w Krakowie przez wydawnictwo Astra w celu popularyzacji historii władców Anglii. Publikacja jest pewnego rodzaju kontynuacją serii poświęconej angielskim monarchom, wcześniej bowiem pojawiły się prace o Plantagenetach i Tudorach. Książka prezentuje losy przedstawicieli dynastii Stuartów – to, w jaki sposób zasiedli oni na tronie Anglii, ich rządy oraz sytuację polityczną i społeczno-gospodarczą za ich panowania. Podzielona jest na sześć działów: *Anglia pod panowaniem pierwszych Stuartów 1603-1640*, *Rządy pierwszych Stuartów 1603-1640*, *Angielska rewolucja 1640-1660*, *Panowanie Karola II i Jakuba II 1660-1688*, *Rządy Wilhelma III i królowej Anny 1689-1714*, *Anglia w epoce późnych Stuartów – zmiana i konstytucja*. Dodatkowo praca zawiera rysunki i tablice genealogiczne, które w jasny sposób przedstawiają koligacje między monarchami i członkami rodziny królewskiej.

Głównym tematem książki jest opisanie sytuacji panującej w Anglii za panowania szkockiej dynastii. We wprowadzeniu ogólnym autor zawarł informacje na temat badań nad epoką Stuartów oraz rewolucji angielskiej. Praca przedstawia wydarzenia w sferze polityczno-ustrojowej, eklezjalno-religijnej i socjoekonomicznej oraz stara się ukazać powiązania między nimi. Nie dziwi więc to, że pierwszy rozdział rozpoczyna się opisem gospodarki Anglii w czasach pierwszych Stuartów. Według autorów gospodarka angielska nie była dostatecznie rozwinięta, a przyczyną owego stanu rzeczy był brak szerokiego rynku zbytu dla towarów innych niż płody rolne¹. Ciekawy element dla czytelnika może stanowić opis społeczeństwa angielskiego w epoce Stuartów. Autorzy przedstawili, jak wyglądały relacje rodzinne i sąsiedzkie oraz europejski model małżeństwa, w jaki sposób funkcjonowały ówczesne miasta i jak żyli ich mieszkańcy. Dział poświęcony społeczeństwu angielskiemu

¹ Nie istniały jeszcze rynki kolonialne, rynek europejski był niestabilny, a rynkami dalekowschodnimi nikt się nie interesował.

porusza również problem edukacji i rozwoju nowych prądów intelektualnych. Niewątpliwie interesujący fragment stanowi również opis wierzeń, w tym magii i czarów, a co za tym idzie, procesów ludzi oskarżonych o czarownictwo.

Kolejny rozdział książki szczegółowo opisuje elżbietański ład konstytucyjny oraz struktury władzy. Autorzy wyraźnie wskazują na brak profesjonalnego aparatu administracyjnego, który byłby odpowiedzialny za wprowadzanie w życie decyzji monarchów. Pierwsi Stuartowie powinni zreformować państwo, jednak do tego nie doszło. Istotne zmiany powinny również zająć na płaszczyźnie religijnej, na początku XVII w. bowiem angielski Kościół był daleki od ideału.

Część druga poświęcona została upadkowi elżbietańskiego ładu konstytucyjnego w latach 1621-1640. Opis owego wydarzenia jest niezwykle szczegółowy, ale przeciętny czytelnik nie powinien mieć problemów z jego zrozumieniem. Autorzy przedstawiają takie kwestie, jak narzędzia finansowe, osobiste rządy króla i milicja zawodowa.

Kolejna część książki traktuje o angielskiej rewolucji lat 1640-1660. Autorzy opisują przyczyny, które doprowadziły do wojny domowej, oraz jej przebieg. Jasno wskazują na to, że do wojny domowej doszło w wyniku wzrostu znaczenia klasy średniej stojącej w opozycji do feudalnych stosunków społecznych. W efekcie angielskiej rewolucji doszło do obalenia monarchii i wprowadzenia krótkotrwałej republiki.

Następna część książki opisuje panowanie Karola II i Jakuba II oraz kwestie związane z porozumieniem w sprawie restauracji. Autorzy przedstawiają ciąg spontanicznych decyzji podjętych przez Parlament Konwencyjny i Parlament Kawalerów², które w rzeczywistości nie rozwiązały zbyt wielu problemów. Niezdolność do osiągnięcia trwałego porozumienia przyczyniła się do wzrostu politycznej niestabilności i rozwoju konfliktu między Karolem II a parlamentem, ale także między Koroną a narodem.

Ostatnie dwa rozdziały autorzy poświęcili panowaniu Wilhelma III i królowej Anny oraz sytuacji Anglii w epoce późnych Stuartów. Najważniejszym problemem owej części okazała się kwestia znaczenia chwalebnej rewolucji. Autorzy skrupulatnie opisali okoliczności, które doprowadziły do zmiany panującego, oraz jej długofalowe skutki dla państwa i Kościoła. Praca omawia trzy kluczowe kwestie okresu rządów Wilhelma III, a następnie królowej Anny: rozwój rywalizacji partii, który doprowadził do zmian społecznych zarówno w stolicy, jak i na prowincji; ustalenie roli parlamentu jako trwałego elementu ustroju państwa oraz ogólną chwiejność sytuacji politycznej.

Książka Barry'ego Cowarda i Petera Gaunta jest dobrą pozycją odnoszącą się do panowania dynastii Stuartów w Anglii w latach 1603-1714. Autorzy w sposób przejrzysty i jasny przedstawiają wydarzenia tego okresu. Stosują słownictwo, które jest łatwo przyswajalne przez każdego człowieka. Książka nie wymaga od czytelnika posiadania głębokiej wiedzy o XVII- i XVIII-wiecznej Anglii, gdyż zawiera opis wszystkich najważniejszych

² Kawalerowie to rojaliści, zwolennicy króla Karola I. Nazwa ma na celu podkreślenie ich pochodzenia.

wydarzeń. Jest napisana w sposób interesujący, a działy dotyczące rewolucji angielskiej stanowią najciekawszą jej część. Autorzy udowadniają, że Stuartowie niesłusznie znaleźli się w cieniu swoich wielkich poprzedników, a ich losy są równie burzliwe i intrygujące jak dzieje dynastii Tudorów. Okres panowania Stuartów to nie tylko czas wojen domowych – wielkiego Cromwella, rewolucji i tragicznych losów Karola I. Za rządów szkockiej dynastii Anglia rozpoczęła ekspansję kolonialną, stała się europejskim mocarstwem i doprowadziła do unii realnej ze Szkocją, tworząc Królestwo Wielkiej Brytanii.

Agnieszka Hajduś